

Ĥit Ĥuni razijqin—да будетъ онъ тобою доволенъ.

Ну Ĥuni razijqava—да буду я тобою доволенъ.

Ĥu Ĥitiia xwalaqavi—да будешь ты имъ возвеличенъ.

Ĥit Ĥitiia maxiqav—да научится онъ имъ.

Нуша Ĥittili wahladiqabā—да упротятъ они насъ.

Ĥitti Ĥušaan arawiqinā—вылѣчатъ вы ихъ.

Ĥitti Ĥittili arawiqav—пусть они ихъ вылѣчатъ.

Ĥуша Ĥittili aradiqavā—пусть они васъ вылѣчатъ.

Отглагольное: iqnī, diqnī, wiqnī.

§ 143. Разборъ глаголовъ wæqis и iqis объяснилъ намъ зависимость глагольныхъ окончаній отъ мѣстоименій личныхъ, изъ которыхъ одно въ творительномъ, а другое въ именительномъ падежѣ. Таковыя же измѣненія встрѣчаются и для глаголовъ среднихъ, при чемъ одно мѣстоименіе находится въ дательномъ, а другое въ именительномъ падежѣ. Для примѣра возьмемъ глаголъ iqis *быть желательнымъ*, который въ то же время служитъ для выраженія нашихъ глаголовъ *хотѣть* и *любить*. Спряжение глагола iqis не представляетъ ничего особаго отъ разсмотрѣнныхъ нами спряженій глаголовъ продолжительнаго значенія iqis, itahis, ixis, iis, Ĥalkis и iqis, по сему намъ нѣтъ надобности приводить здѣсь полную таблицу его спряженія.

Неокончательное: iqis, женск. diqis, средн. wiqis, множ.
wiqis и diqis.

Настоящее.

Нам Ĥu iqułi

нам Ĥуша diquła

нам Ĥit iquła

нам Ĥitti wiquła

Буд ну iquła

Буд нуша diquła

Буд Ĥit iqułi

Буд Ĥitti wiqułi

Ĥitīs ну iquła Ĥitīs Ĥit iqułi saĵ Ĥitīs Ĥуша diquła

Ĥitīs Ĥу iqułi Ĥitīs нуша diquła Ĥitīs Ĥitti wiqułi sawi

нушим Ĥу iqułi

нушим Ĥуша diquła

нушим Ĥit iquła

нушим Ĥitti wiquła

Һушм ну Һулла	Һушм нуша дҺулла
Һушм һиґ Һулла	Һушм һитти виґулла
Һиттіліс ну Һулла	Һиттіліс һит Һулі саж Һиттіліс Һуша дҺулла
Һиттіліс Һу Һулли	Һиттіліс нуша дҺулла Һиттіліс һитти виґулі сави.

Какъ видно, правила согласованія глагольных окончаній совершенно тѣ же, что и для *wæґилла*, прошедшаго несовершеннаго отъ глагола *wæґис*.

Намъ усіе виґулла—мнѣ спать хочется, бывв. мнѣ спать желательно есть. Неокончательному придается средний родъ, какъ то показываетъ буква *с*.

Һучу дарслиші *wahis* виґулла намъ—къ тебѣ на урокъ ходитъ желательно мнѣ (желаю я).

Прошедшее совершенное, будущее, будущее допускаемое и повелительное обыкновенно образуются, не отъ глагола *игіс*, а отъ *игікіс*. Впрочемъ, всѣ формы этихъ временъ не представляютъ никакихъ отступленій отъ общаго образца.

Условное настоящее и будущее.

Намъ Һу Һарали	намъ Һуша дҺарали
намъ һит Һасли	намъ һитти вҺасли.

Һуд ну Һарали и т. д. см. условныя формы глагола *wæґис* (§ 141).

Считаемъ излишнимъ приводить остальные формы глагола *игіс*.

§ 144. Всѣ глаголы, рассмотрѣнные нами до сихъ поръ, имѣли въ неокончательномъ склоненіи окончаніе *ис*: встрѣчаются нѣкоторые, имѣющіе окончаніе *ас* и *әс*. Большая часть таковыхъ представляютъ небольшія отступленія отъ правильныхъ образцовъ спряженій, въ особенности же тѣ, которые имѣютъ продолжительное значеніе. Нѣкоторые же спрягаются правильно, и мы приведемъ здѣсь примѣръ таковаго спряженія въ главныхъ чертахъ.

Неокончательное: *wærһас*, женск. *dærһас*, средн. *wærһас*; множ. *wærһас* и *dærһас*—означаютъ (см. спряж. *wais* § 133).

Прошедшее несовершенное: ну вѣрѣалла, ѣу вѣрѣаллі, hit вѣрѣалі сѣ и пр. (д, в).

Прошедшее совершенное: ну вѣрѣара, ѣу вѣрѣаді, hit вѣрѣав, нуша дѣрѣара, ѣуша дѣрѣадѣ, hitті вѣрѣав (д) (д, в).

Прошедшее упреждающее: ну вѣрѣаллі и пр.

Давнопрошедшее: ну вѣрѣавілли и пр.

Будущее допускаемое: ну вѣрѣас, ѣу вѣрѣаві, hit вѣрѣав и пр.

Условный: ну вѣрѣаслі, вѣрѣаслілли, вѣрѣаслілла и пр.

Зависимый отъ условія: ну вѣрѣаша, вѣрѣаші и пр.

Причастія: вѣрѣавіл, вѣрѣасіл.

Дѣпричастія: вѣрѣалі, вѣрѣарі, вѣрѣараші, вѣрѣалѣаллі, вѣрѣавілі, вѣрѣавларѣі, вѣрѣавлѣ, вѣрѣавмад (вѣрѣавмадал, вѣрѣав'ованал).

Повелительное: вѣрѣі и пр.

Отглагольное: вѣрѣні и пр.

Глаголы на ас спрягаются подобнымъ же образомъ, напр. вѣѣас—потухнуть, прош. несовер. вѣѣалла, прош. соверш. вѣѣаера и пр.

§ 145. Представленные нами образцы спряженій позволяютъ намъ теперь приступить къ общему разбору образованія всѣхъ формъ глаголовъ правильныхъ. Изъ числа разсмотрѣнныхъ нами глаголовъ, только вспомогательный іс (§§ 77—92) заключаетъ въ себѣ отступленія отъ правильного образца. Посему, далѣе мы не будемъ ссылаться на него. Въ корнѣ глагола вѣіс, ае превращается иногда въ а, но глагольные окончанія слѣдуютъ правильному образцу. Разсмотримъ сначала образованіе формъ глаголовъ одиночнаго значенія.

§ 146. Для упрощенія нашего разбора, прежде всего укажемъ на тѣ формы, которыя образуются изъ другихъ неизмѣнно-постояннымъ способомъ:

1) Изъ неокончательнаго наклоненія образуются: 2-е лицо единственнаго и множественнаго прошедшаго совершеннаго,

будущее допускаемое, условное настоящее и будущее, условное предполагаемое, условное допускаемое, зависимое отъ условія, зависимое отъ условія прошедшее, причастія будущее, дѣе-причастія: для того, чтобы..., пока...; повелительно-желательное, отлагательное.

Способъ образованія всѣхъ этихъ формъ лучше всего можетъ быть объясненъ повтореніемъ тѣхъ примѣровъ спряженій, которыя уже намъ извѣстны.

Ita hīc: itahadī, dītahadā, itahas, itahaslī, itahaslīlī, itahaslīlla, itahīsha, itahīmī, itahīcīl, itahārī, itaharashī, itah, itahvī.

Izīc: izadī, dīzadā, izas, izaslī, izaslīlī, izaslīlla, izīsha, izīmī, izīcīl, izārī, izarashī, iz, izvī.

Waīc: waadī, dāwadā, waas, waaslī, waaslīlī, waaslīlla, waiīsha, waiīmī, waīcīl, waārī, waarashī, wa', wa'vī.

Ḥaw kīc: ḥawkadī, ḥadukadā, ḥawkas, ḥawkaslī, ḥawkaslīlī, ḥawkaslīlla, ḥawkīsha, ḥawkīmī, ḥawkīcīl, ḥawkārī, ḥawkarashī, ḥawk, ḥawkvī.

Waqīc: waqadī, waqadā, waqas, waqaslī, waqaslīlī, waqaslīlla, waeqīsha, waeqīmī, waeqīcīl, waqārī, waqarashī, waq, waqvī.

Wærḥas: wærḥadī, dærḥadā, wærḥas, wærḥaslī, wærḥaslīlī, wærḥaslīlla, wærḥasha, wærḥashī, wærḥasīl, wærḥārī, wærḥarashī, wærḥ, wærḥvī.

Wæfīæs: wæfīædī, dæfīædā, wæfīæs, wæfīæslī, wæfīæslīlī, wæfīæslīlla, wæfīæsha, wæfīæshī, wæfīæcīl, wæfīærī, wæfīærashī, wæfī, wæfīvī.

Какъ видно изъ этихъ примѣровъ, будущее допускаемое глаголовъ на ас и æс тождественно съ неокончательнымъ.

2) Изъ 3-го лица прошедшаго совершеннаго времени образуются: 1-е лицо того же времени, давнопрошедшее, причастіе прошедшее, дѣе-причастія: хотя..., въ то время какъ..., послѣ того какъ..., съ тѣхъ поръ какъ..., лишь только....

Ita h y p: ita h y p p a, ita h y p i l l i, ita h y p i l, ita h y l l a h a l l i, ita h y p b i l i, ita h y l l a r h i, ita h y l l a, ita h y p m a d (ita h y p m a d a l, ita h y p 'o a n a l).

I z y p: i z y p p a, i z y p i l l i, i z y p i l, i z y l l a h a l l i, i z y p b i l i, i z y l l a r h i, i z y l l a, i z y p m a d (i z y p m a d a l, i z y p 'o a n a l).

W a i v: w a i p a, w a i v i l l i, w a i v i l, w a i l a h a l l i, w a i v b i l i, w a i v l a r h i, w a i v l a, w a i v m a d (w a i v m a d a l, w a i v 'o a n a l).

h a w k y n: h a w k y n n a, h a w k y n i l l i, h a w k y n i l, h a w k y n n a h a l l i, h a w k y v b i l i, h a w k y n n a r h i, h a w k y n n a, h a w k y m m a d (h a w k y m m a d a l, h a w k y n 'o a n a l).

W æ q i v: w æ q i p a, w æ q i v i l l i, w æ q i v i l, w æ q i l a h a l l i, w æ q i v b i l i, w æ q i v l a r h i, w æ q i v l a, w æ q i v m a d (w æ q i v m a d a l, w æ q i v 'o a n a l).

W æ p h a v: w æ p h a p a, w æ p h a v i l l i, w æ p h a v i l, w æ p h a l a h a l l i, w æ p h a v b i l i, w æ p h a v l a r h i, w æ p h a v l a, w æ p h a v m a d (w æ p h a v m a d a l, w æ p h a v 'o a n a l).

B æ f i æ v: b æ f i æ p a, b æ f i æ v i l l i, b æ f i æ v i l, b æ f i æ h a l l i, b æ f i æ v b i l i, b æ f i æ v l a r h i, b æ f i æ v l a, b æ f i æ v m a d (b æ f i æ v m a d a l, b æ f i æ v 'o a n a l).

Отсюда видно, что, если 3-е лицо прошедшаго совершеннаго времени кончается на в, то эта буква выпускается въ 1-мъ лицѣ того же времени, равно какъ и въ дѣепричастіи *хотя*. Р превращается въ л и н, согласно сказанному въ § 4. Замѣчаемъ здѣсь также превращеніе л въ н: h a w k y n n a h a l l i в м. h a w k y n l a h a l l i; и въ м: h a w k y m m a d в м. h a w k y n m a d.

3) Изъ дѣепричастія прошедшаго образуются: *прошедшее несовершенное и прошедшее упреждающее*.

I t a h y l l i: i t a h y l l i p a, i t a h y l l i p i.

I z y l l i: i z y l l i p a, i z y l l i p i.

W a i l i: w a i l l a, w a i l l i.

h a w k y j: h a w k y j p a, h a w k y j p i.

W æ q i l i: w æ q i l l a, w æ q i l l i.

W æ p h a l i: w æ p h a l l a, w æ p h a l l i.

B æ f i æ l i: b æ f i æ l l a, b æ f i æ l l i.

Форма waiłła есть сокращенная waiłira (§ 4); такимъ же образомъ: wæqılla—wæqılıra, wærħalla—wærħalıra, wæ-
ħaella—wæħaelıra.

§ 147. Итакъ въ глаголахъ одиночнаго значенія оста-
ется еще четыре формы, между коими должно опредѣлить
взаимное отношеніе: *неокончателное, 3-е лицо прошедшаго*
совершеннаго, дѣепричастіе прошедшее и повелительное.

Itahic, itahur, itahıllı, itahı.

Izic, izur, izıllı, izı.

Waic, waiv, waiłı, wai.

ħawķic, ħawķun, ħawķuj, ħawķın.

Wærħac, wærħav, wærħalı, wærħı.

Wæħæc, wæħæv, wæħælı, wæħı.

Wæqıc, wæqıv, wæqılı, waqa.

Дѣепричастіе прошедшее, какъ мы видимъ, можетъ имѣть
три различныхъ окончанія: уллі, ілі (алі, æлі) и уј. Этимиъ
опредѣляются три различныхъ спряженія глаголовъ правиль-
ныхъ одиночнаго значенія.

1-е спряженіе: дѣепр. прош. уллі, 3-е лицо прошедш.
соверш. ур, повел. і.

2-е спряженіе: дѣепр. прош. ілі (алі, æлі), 3-е лицо
прош. соверш. ів, повел. і (а въ глаголахъ страдательныхъ).

3-е спряженіе: дѣепр. прош. уј, 3-е лицо прош. соверш.
ун, повел. ін.

И такъ, образцомъ для 1-го спряженія можетъ намъ
служить глаголъ izic, для 2-го waic, для 3-го ħawķic. Отно-
шеніе между формой неокончательнаго и формой дѣепричаст.
прош. покуда еще не обнаружено. Ограничимся приведеніемъ
примѣровъ для каждаго спряженія.

1-е спряженіе.

Ajzic—встать, ajzıllı, ajzur, ajzi.

Ajqıc—выкормить, ajqıllı, ajqur, ajqi.

- Arcis—полетѣть, arcullі, arcур, arcі.
 Bimfis—разрѣшиться отъ бремени, bimгулли, bimгур, bimгi.
 Wahfis—узнать, wahулли, wahур, wahi.
 Wamcis—устать, wamсулли, wamсур, wamci.
 Watіс—оставить, watулли, watур, watі.
 Hæqіс—насыпать, hāquлли, hāqур, hæqi.
 Imfis—согрѣться, imfuлли, imfur, imfi.
 Atіс—посадить вверхъ, āтулли, āтур, āti.
 Harhіс—просѣять, harhuлли, harhur, harhi.
 Shehіс—надѣть, shēhuлли, shēhur, shēhi.

2-е спряженіе.

- Agіс—попасть, agілі, agiv, agi.
 Arqіс—услышать, arqілі, arqiv, arqa.
 Arkіс—ободрать, arkілі, arkiv, arka.
 Artіс—скроить, artілі, artiv, arta.
 Acіс—купить, acілі, aciv, aca.
 Ācіс—взять, ācілі, āciv, āca.
 Avæqіс—постлатъ, avæqілі, avæqiv, avæqa.
 Avkіс—отпереть, avkілі, avkiv, avka.
 Wavfis—запречь, wavfілі, wavfiv, wavfa.
 Wakіс—смазать, wakілі, wakiv, waka.
 Waqіс—придти, waqілі, waqiv, waqi.
 Wærhас—озябнуть, wærhали, wærhав, wærhi.
 Wækwіс—разстроить, wækwілі, wækwiv, wakwa.
 Wækaсс—ударить, wækaели, wækaев, wækae.
 Wæqіс—сдѣлать, wæqілі, wæqiv, waqa.
 Varhіс—зарядить, varhілі, varhiv, varsha.
 Ivqіс—умереть, ivqілі, ivqiv, ivqi.
 Ivshіс—вспугнуться, ivshілі, ivshiv, ivshi.
 Iwhіс—бросить, iwhілі, iwhiv, iwha.
 Ihіс—попасть, ihілі, ihiv, ihi.
 Irvіс—сшить, irvілі, irviv, irva.

- Ir'wic—высохнуть, ir'wili, ir'wiv, ir'wi.
 Irdic—разорваться, irdili, irdiv, irdi.
 Irhic—выпить, irhili, irhiv, irha.
 Irhic—сгнать, irhili, irhiv, irhi.
 Irkwic—облунить, irkwili, irkwiv, irkwa.
 Irkis—уродиться, irkili, irkiv, irki.
 Irtic—сгуститься, irtili, irtiv, irti.
 Irpic—спасти, irpili, irpiv, irpi.
 Irpic—вымыть, irpili, irpiv, irpa.
 Irhic—изжарить, irhili, irhiv, irha.
 Irshic—выткать, irshili, irshiv, irsha.
 Itækis—пропасть, itækili, itækiv, itæki.
 Itic—поколотить, itili, itiv, ita.
 Itic—войти, itili, itiv, itii.
 Itic—наставить на платье, itili, itiv, itia.
 Itic—опротивить, itili, itiv, iti.
 Ujtuwic—развѣсить, ujtuwili, ujtuwiv, ujtuwi.
 Uhawukic—подостлать, uhawukili, uhawukiv, uhawuka.
 Urkis—выкопать, urkili, urkiv, urka.
 Utic—раздать, utili, utiv, uta.
 Upic—схватить, upili, upiv, upa.
 Ushic—опустить, ushili, ushiv, usha.
 Uchic—собрать, uchili, uchiv, ucha.

3-е спряженіе.

- Awkic—взбѣжать на верхъ, awkuj, awkun, awkin.
 Ajtic—вынуть, ajtuj, ajtun, ajtin.
 Al'ic—срѣзать, al'uj, al'un, al'in.
 Bacic—вспахать, bacuj, bacun, bacin.
 Bilqic—смолотъ, bilquj, bilqun, bilqin.
 Bilcic—спрясть, bilcu, bilsun, bilsin.
 Wahic—отдохнуть, wahuj, wahun, wahin.
 Wacic—приклеить, wacu, wasun, wasin.

Waxic—наворнить, waxuj, waxун, waxin.

Вaxic—смѣсить, waxuj, waxун, waxin.

Wæfic—раздавить, wæfuj, wæfun, wæfin.

Ĥajcic—лечь, Ĥajcuj, Ĥajcун, Ĥajcin.

Ihic—завязать, ihuj, ihун, ihin.

Iĥic—сварить, iĥuj, iĥун, iĥin.

Iĥic—насытиться, iĥuj, iĥун, iĥin.

Iĥic—ощипать, iĥuj, iĥун, iĥin.

Iapic—накласть, iapuj, iapун, iapin.

Irpic—сжечь, irpuj, irпун, irpin.

Iticic—растаянуться, iticuj, iticун, iticin.

Iĥic—извлечь, iĥuj, iĥун, iĥin.

Iĥic—прочесть, iĥuj, iĥун, iĥin.

Qaĥicic—укусить, qaĥicuj, qaĥicун, qaĥicin.

Uic—стереть, uuj, уун, uin.

Ukic—отдѣлиться, ukuj, укун, ukin.

§ 148. Глаголы правильные продолжительнаго значенія составляютъ въ главныхъ чертахъ своихъ одно общее спряженіе. Взаимное отношеніе формъ наглядно объясняется слѣдующей табличей.

Изъ неокончательнаго образуются: прошедшее совершенное, будущее допускаемое, условное настоящее и будущее, условное предполагаемое, условное допускаемое, зависимое отъ условія, зависимое отъ условія прошедшее; причастія: настоящее, будущее; дѣепричастія: для того чтобы..., пока...; повелительное, отлагательное.

Изъ дѣепричастія настоящаго: настоящее изъяснительное, прошедшее упреждающее, причастіе върогннов, дѣепричастія: хотя, въ то время какъ, постъ того какъ, съ тѣхъ поръ какъ, лишь только.

Ipic: ipira, ipac, ipaceli, ipacilali, ipacilala, ipisha, ipishi, ipani, ipisil, ipari, iparashi, ipin, ipni. Iruai: iruula, iruuli, iruul, iruulbalali, irubili, irularbi, irubi, irumad.

1-е лицо: ус, 3-е ар, страд. 3-е у.

Сличеніе таковыхъ формъ доставило немногіе выводы:

а) Глаголы *продолжительные*, производные отъ глаголовъ одиночныхъ, спрягающихся по 3-му спряженію, имѣютъ обыкновенно въ будущемъ ас, а н, а. Единственное встрѣтившееся мнѣ исключеніе представляетъ глаголѣ уѣіс читать (іаѣіс прочесть, 3-е спряж.), буд. уѣус, уѣар, уѣу.

б) Глаголы *продолжительные*, производные отъ глаголовъ одиночныхъ, спрягающихся по 2-му спряженію, имѣютъ обыкновенно въ 1-мъ лицѣ единственнаго будущаго ус. Исключеніе составляетъ укіс—плодиться (іркіс—наплодиться, 2-е спр.), буд. укас, укар. 3-е лицо встрѣчается то съ омончаніемъ ур, то съ омончаніемъ ар.

с) Глаголы *продолжительные*, производные отъ глаголовъ одиночныхъ, спрягающихся по 1-му спряженію, имѣютъ въ 1-мъ лицѣ то ус, то ас, а въ 3-мъ ар или аи.

Такимъ образомъ, этотъ вопросъ остается неразрѣшеннымъ. Впрочемъ, какъ мы видѣли (§ 148), будущее чуждо образованію остальныхъ формъ, для которыхъ въ глаголахъ продолжительнаго дѣйствія мы открыли постоянныя правила.

§ 150. Изъ числа *неправильныхъ* глаголовъ, по множеству глаголовъ производныхъ, особеннаго вниманія заслуживаетъ глаголѣ іс сказать, который вполне соответствуетъ лавскому глаголу учін (см. Лавскую грамм. § 230).

Спряженіе представляетъ лишь нѣкоторыя отступленія отъ формъ вспомогательнаго глагола іс—дѣлаться (§§ 76—92).

Неокончательное: іс (для всѣхъ трехъ родовъ).

Прошедшее несовершенное *).

Нуні іла	нушаан іла
Буні ілі	бушаан іла
Нітін ілі саж (саві, сарі)	ніттілі ілі саж (саві, сарі).

*) Въ этомъ образцѣ спряженія постоянно подразумѣвается, что дѣйствіе обращено на 3-е лицо.

Прошедшее совершенное.

Нуні іра	нушаан іра
буні аді	бушаан адā
hitīin iv	hitīlī iv.

Прошедшее упреждающее: іллі (не мѣняется).

Давнопрошедшее: івіллі (не мѣняется).

Будущее допускаемое.

Нуні ас	нушаан аbā
буні аві	бушаан авā
hitīin av	hitīlī av.

Условное настоящее и будущее.

Нуні аслі	нушаан аbālī
буні адлі	бушаан адālī
hitīin ālī	hitīlī ālī.

Условное предполагаемое.

Нуні асліллі (лірі)	нушаан аbālīlī (лірі)
буні адліллі (лірі)	бушаан адālīlī (лірі)
hitīin ālīlī (лірі)	hitīlī ālīlī (лірі).

Условное допускаемое.

Нуні аслілла (ліра)	нушаан аbālīlla (абālіра, абалла)
буні адлілла (ліра)	бушаан адālīlla (адālіра, адалла)
hitīin ālīlla (ālіра, алла)	hitīlī ālīlla (ālіра, алла).

Зависимое отъ условія.

Нуні іша	нушаан іша
буні іші	бушаан іша
hitīin ic	hitīlī ic.

Зависимое отъ условія прошедшее: іші (не мѣняется).

Причастіе прошедшее: івіл, множ. іvtī.

Причастіе будущее: ісїл, множ. іstī.

Днєпричастія:

а) *прошедшее:* ілі.

б) *для того, чтобы..., на столько, чтобы....*арі.

с) *пока....*арапі.

d) *хотя....ілѣхалі.*

e) *въ то время какъ....івѣлі.*

f) *послѣ того какъ....івларѣі.*

g) *съ тѣхъ поръ какъ....івлѣ.*

h) *лишь только....івмад, также івмадал, также ів'оанал.*

Повелительное.

Пуні а

бушаан ајѣ

ітііи ав

ітітілі ав.

Отлагательное: іһні.

§ 151. Такъ же, какъ іс, спрягаются составленные изъ него глаголы: *гајіс*—молвить (букв. слово сказать), *вѣв'іс*—вскризнуть, *ѣіс*—позвать, *каѣіс*—кашлянуть, *ііһ'іс*—вздыхнуть, *туіс*—плюнуть, *ііи'іс*—чихнуть, *далајіс*—спѣть (пѣсню сказать), *лар'іс*—взглянуть, *ураен'іс*—отправить (букв. ступай сказать), *ваѣіс*—призвать (букв. приди сказать), *һујаіс*—застонать, *вѣр'іс*—стукнуть, *заян'іс*—брякнуть, *вѣш'іс*—шелестнуться, *іііііс*—издать ржаніе, *заржъть*, *меѣіс*—издать блеяніе, *заблеять* и пр.

§ 152. Продолжительное значеніе глагола іс выражается двумя формами: *уріс* (д, в) сказывать и *іѣв'іс* (д, в) говорить. Первая форма имѣетъ характеръ страдательнаго глагола и спряженіе ея не заключаетъ въ себѣ ничего особеннаго; вторая форма имѣетъ характеръ глагола средняго, и спряженіе ея представляетъ нѣкоторыя отступленія отъ правильнаго образца.

Неокончательное: іѣв'іс, женск. діѣв'іс, средн. віѣв'іс, множ. віѣв'іс и діѣв'іс.

Настоящее.

Ну іѣулла	Женск. ну діѣулла	Средн. ну віѣулла
Һу іѣулли	Һу діѣулли	Һу віѣулли
Һіт іѣулі сая	Һіт діѣулі сарі	Һіт віѣулі саві
Множ. нуша діѣулла		
Һуша діѣулла		
Һітті віѣулі саві (діѣулі сарі).		

Прошедшее совершенное.

Ну іꙗіра	Женск. (д)	Средн. (в)	Множ.	нуша діꙗіра
бу іꙗаді	(д)	(в)		буша діꙗаді
hit іꙗів	(д)	(в)		hitті віꙗів (діꙗів).

Прошедшее упрешдающее: іꙗуллі, діꙗуллі, віꙗуллі (не мѣняется).

Будущее.

Ну іꙗус	Женск. (д)	Средн. (в)	Множ.	нуша діꙗуѣ
бу іꙗуд	(д)	(в)		буша діꙗуді
hit іꙗвар	(д)	(в)		hitті віꙗвар (діꙗвар).

Будущее допускаемое.

Ну іꙗвас	Женск. (д)	Средн. (в)	Множ.	нуша діꙗваѣ
бу іꙗаві	(д)	(в)		буша діꙗваѣ
hit іꙗвав	(д)	(в)		hitті віꙗвав (діꙗвав).

Условное настоящее и будущее.

Ну іꙗваслі	Жен. (д)	Сред. (в)	Множ.	нуша діꙗваѣлі
бу іꙗваді	(д)	(в)		буша діꙗваді
hit іꙗвāлі	(д)	(в)		hitті віꙗвāлі (діꙗвāлі).

Условное предполагаемое.

Ну іꙗваслілі Жен. (д) Ср. (в) Мн. нуша діꙗваѣлілі и т. д.

Условное допускаемое.

Ну іꙗвасліла Жен. (д) Ср. (в) Мн. нуша діꙗваѣліла и т. д.

Зависимое отъ условія.

Ну іꙗвіша	Женск. (д)	Средн. (в)	Множ.	нуша діꙗвіша
бу іꙗвіші	(д)	(в)		буша діꙗвіша
hit іꙗвіс	(д)	(в)		hitті віꙗвіс (діꙗвіс).

Зависимое отъ условія прошедшее,

Ну іꙗвіші и пр. Жен. (д) Сред. (в) Множ. нуша діꙗвіші и пр.

Причастіе настоящее: іꙗвані или іꙗваніа (д, в), множ. віꙗванті (д).

Причастіе будущее: іꙗвісіа (д, в), множ. віꙗвісті (д).

Причастіе впрохатное: іꙗул (д, в), множ. віꙗуті (д).

Днепричастія:

a) *настоящее:* ікулі (д, в).

b) *для того, чтобы...*, *на столько, чтобы...* іқварі (д, в).

c) *пока...* іқвараші (д, в).

d) *хотя...* іқулібалгі (д, в).

e) *в то время как...* іқуфілі (д, в).

f) *послѣ того как...* іқулархі (д, в).

g) *съ тѣхъ поръ как...* іқуфіе (д, в).

h) *лишь только...* іқумал (д, в), или іқумадал (д, в), или іқуоанал (д, в).

Повелительное.

Ѓу іқwін Женск. (д) Средн. (в) Множ. Ѓуша діқwінā
hit іқwав (д) (в) hitti віқwав (діқwав).

Отглагольное: іқні (д, в).

§ 153. Изъ іқwіс составляютсѣ глаголы продолжительнаго значенія: заііқwіс—говорить, wәw'іқwіс—кричать, уііқwіс—звать, кау'іқwіс—кашлять, hih'іқwіс—дышать, тујқwіс—плевать, уінч'іқwіс—чихать, далај'іқwіс—пѣть, уар'іқwіс—смотреть, уқаен'іқwіс—отправлять, waјіқwіс—призывать, huјајқwіс—плакать, wәq'іқwіс—стучать, заені'іқwіс—бряцать, wәш'іқwіс—шелеститься, уііііқwіс—ржать, меу'іқwіс—блеять и пр.

§ 154. Глаголь одиночнаго значенія уіс—*дать* имѣетъ формы производныя отъ двухъ различныхъ неокончательныхъ. Выборъ той или другой формы зависитъ отъ того, къ какому лицу обращено дѣйствіе.

Неокончательное: уіс, ітуіс (д, в). Говорится также ітуіс.

Для образца возьмемъ мы предложеніе: нуні ууд арц уілла—я тебѣ далъ деньги; послѣ чего, для краткости, предположимъ, что арц вездѣ подразумѣвается.

Прошедшее несовершенное.

Нуні ууд уілла

нуні hitіс дітуілла

нуні уушім уілла

нуні hittiіс дітуілла

Буні нам гілі	Буні нушім гілі
Буні гітіс дітхілі	Буні гіттіліс дітхілі
гітіін нам гілі саж	гітіін гітіс дітхілі саж
гітіін буд гілі саж	гітіін нушім гілі саж
гітіін гіттіліс дітхілі саж	
нушаан буд гілла	нушаан нушім гілла
нушаан гітіс дітхілла	нушаан гіттіліс дітхілла
бушаан нам гілла	бушаан нушім гілла
бушаан гітіс дітхілла	бушаан гіттіліс дітхілла
гіттілі нам гілі саві	гіттілі гітіс дітхілі саві
гіттілі нушім гілі саві	гіттілі гіттіліс дітхілі саві
гіттілі буд гілі саві	гіттілі нушім гілі саві
гіттілі гіттіліс дітхілі саві	

Отсюда видно, что а) если дѣйствіе обращено въ 1-му или 2-му лицу (нам, буд, нушім, нушім), то формы производятся отъ неокончательнаго гіс, б) если дѣйствіе обращено въ 3-му лицу (гітіс, гіттіліс), то формы производятся отъ неокончательнаго ітхіс. Во всякомъ случаѣ окончаніе согласуется съ лицомъ, находящимся въ творительномъ падежѣ. Во всѣхъ этихъ примѣрахъ мы предположили, что лицо дѣйствующее, т. е. находящееся въ творительномъ падежѣ, есть мужескаго рода. Подразумѣваемое арц (именительный падежъ) обнаруживаетъ свое вліяніе только на формы отъ ітхіс, къ которымъ, какъ мы видимъ, надставляется буква д. Все это заключаетъ въ себѣ странную аномалію.

Прошедшее совершенное:

Нуні буд гіра	нуні нушім гіра
нуні гітіс дітхіра	нуні гіттіліс дітхіра
буні нам гаді	буні нушім гаді
буні гітіс дітгаді	буні гіттіліс дітгаді
гітіін нам гів	гітіін нушім гів
гітіін буд гів	гітіін нушім гів
гітіін нушім гів	гітіін нушім гів
гітіін гіттіліс дітхів	
нушаан буд гіра	нушаан нушім гіра
нушаан гітіс дітхіра	нушаан гіттіліс дітхіра

бушаан	нам	гадā	бушаан	нушīm	гадā
бушаан	hītīc	дītħадā	бушаан	hītīlīc	дītħадā
hītīlī	нам	ģiv	hītīlī	hītīc	дītħiv
hītīlī	буш	ģiv	hītīlī	нушīm	ģiv
hītīlī	буш	ģiv	hītīlī	hītīlīc	дītħiv.

Правила согласования тѣ же, что и для прошедшаго несовершеннаго.

Прошедшее упреждающее: ģilī, дītħilī (не мѣняется).

Давнопрошедшее: ģivilī, дītħivilī (не мѣняется).

Будущее допускаемое.

нуvī	буд	ģac	нуvī	бушīm	ģac
нуvī	hītīc	дītħac	нуvī	hītīlīc	дītħac
буvī	нам	ģavi	буvī	нушīm	ģavi
буvī	hītīc	дītħavi	буvī	hītīlīc	дītħavi
hītīiīn	нам	ģav	hītīiīn	hītīc	дītħav
hītīiīn	буш	ģav	hītīiīn	бушīm	ģav
hītīiīn	hītīlīc	дītħav	hītīiīn	hītīlīc	дītħav
нушаан	буд	ģaģā	нушаан	бушīm	ģaģā
нушаан	hītīc	дītħaģā	нушаан	hītīlīc	дītħaģā
бушаан	нам	ģavā	бушаан	нушīm	ģavā
бушаан	hītīc	дītħavā	бушаан	hītīlīc	дītħavā
hītīlī	нам	ģav	hītīlī	hītīc	дītħav
hītīlī	буш	ģav	hītīlī	бушīm	ģav
hītīlī	hītīlīc	дītħav.	hītīlī	hītīlīc	дītħav.

Условное настоящее и будущее.

нуvī	буд	ģacłī	нуvī	бушīm	ģacłī
нуvī	hītīc	дītħacłī	нуvī	hītīlīc	дītħacłī
буvī	нам	ģadłī	буvī	нушīm	ģadłī
буvī	hītīc	дītħadłī	буvī	hītīlīc	дītħadłī
hītīiīn	нам	ģālī	hītīiīn	hītīc	дītħālī
hītīiīn	буш	ģālī	hītīiīn	бушīm	ģālī
hītīiīn	hītīlīc	дītħālī	hītīiīn	hītīlīc	дītħālī
нушаан	буд	ģaģālī	нушаан	бушīm	ģaģālī
нушаан	hītīc	дītħaģālī	нушаан	hītīlīc	дītħaģālī
бушаан	нам	ģadālī	бушаан	нушīm	ģadālī
бушаан	hītīc	дītħadālī	бушаан	hītīlīc	дītħadālī

hittilí nam fáli hittilí hític dítbāli hittilí vushím fáli
hittilí bud fáli hittilí nushím fáli hittilí hittilíc dítbāli.

Для остальныхъ временъ глаголовъ *fic* и *itbíc*—мы ограничимъ однимъ лишь указаніемъ формы для каждаго лица.

Условное предполагаемое.

Нуні фаслілі (лірі); дітфаслілі (лірі) нушаан фабāлілі (лірі);
дітфабāлілі (лірі)
буні фадлілі (лірі); дітфадлілі (лірі) бушаан фадāлілі (лірі);
дітфадāлілі (лірі)
hítíin fāлілі (лірі); дітfāлілі (лірі) hittilí fāлілі (лірі);
дітfāлілі (лірі).

Условное допускаемое.

Нуні фасліла (ліра);	дітфасліла (ліра)
буні фадліла (ліра);	дітфадліла (ліра)
hítíin fāліла (ліра), fалла;	дітfāліла (ліра) дітfалла.
Нушаан фабāліла (ліра), фāфалла;	дітфабāліла (ліра), дітфāфалла
бушаан фадāліла (ліра), фадалла;	дітфадāліла (ліра), дітфадалла
hittilí fāліла (ліра), fалла;	дітfāліла (ліра), дітfалла.

Зависимое отъ условія.

Нуні fíша; дітfíша	нушаан fíша; дітfíша
буні fíші; дітfíші	бушаан fíші; дітfíша
hítíin fíc; дітfíc	hittilí fíc; дітfíc

Зависимое отъ условія прошедшее: fíші; дітfíші (не мѣняется).

Причастіе прошедшее: fívіl; дітfívіl; мн. fívtі; дітfívtі.

Причастіе будущее: fícіl; дітfícіl; множ. fístі; дітfístі.

Днєпричастія:

- а) прошедшее:* fілі, дітfілі.
- б) для того, чтобы..., на столько, чтобы...* fарі, дітfарі.
- в) пока...* fараші, дітfараші.
- г) хотя...* fіlāfаллі, дітfіlāfаллі.
- д) въ то время какъ...* fívfілі, дітfívfілі.
- е) послѣ того какъ...* fívlарfі, дітfívlарfі.

g) *съ тѣхъ поръ какъ...* ģivlā, dītġivlā.

h) *лишь только...* ģivmad или ģivmaḍal, или ģiv'ovnal; dīt-
ġivmad, или dītġivmaḍal, или dītġiv'ovnal.

Повелительное:

ġuni nam ġa

ġuni nušim ġa

ġuni ġitīs dītġa

ġuni ġittīlīs dītġa

ġitīin nam ġav ġitīin ġitīs dītġav ġitīin ġušim ġav

ġitīin ġud ġav ġitīin nušim ġav ġitīin ġittīlīs dītġav.

ġušaan nam ġajā

ġušaan nušim ġajā

ġušaan ġitīs dītġajā

ġušaan ġittīlīs dītġajā

ġittīlī nam ġav ġittīlī ġitīs dītġav ġittīlī ġušim ġav

ġittīlī ġud ġav ġittīlī nušim ġav ġittīlī ġittīlīs dītġav.

Если дѣйствіе второго лица обращено къ 1-му, то въ повелительномъ всего чаще употребляются слѣдующія формы:

ġuni nam dīḥa

ġušaan nam dīḥajā

ġuni nušim dīḥa

ġušaan nušim dīḥajā.

Отглагольное: ġivnī, dītġnī.

Очевидно, что ġis собственно значить *дать*, itġis—*отдать*, и въ последнемъ выраженіи заключается понятіе объ *удаленіи, отчужденіи*, такъ-какъ дѣйствіе обращено къ 3-му лицу, которое представляется всегда чуждымъ, какъ говорящему, такъ и тому, которому говорится.

Подобно ġis и itġis, сирагаются: xīs и uxīs (д, в) понести,
bīs и ubīs (д, в) повести.

ġuni ġud arc xīlla—я тебѣ привезъ деньги.

ġuni ġitīs arc duxīlla—я ему привезъ деньги.

ġuni ġud urcī bīlla—я тебѣ привелъ лошадь.

ġuni ġitīs urcī bubīlla—я ему привелъ лошадь.

§ 155. Продолжительное значеніе глагола ġis, itġis выражается посредствомъ глагола luġis, itluġis (д, в) *давать*. Правила согласованія совершенно тѣ же, что и для глагола ġis, т. е. окончаніе зависитъ отъ лица, поставленнаго въ творительномъ падежѣ; если же дѣйствіе обращено къ 3-му